

Реферат на тему: "Проблеми української держави у суспільно-політичній спадщині Івана Франка"

Іван Франко

Реферат

на тему:

"Проблеми української держави
у суспільно-політичній спадщині
Івана Франка"

План

Вступ

1. І.Франко — як школа українського політичного життя.
2. Проблеми української державності в творчості і житті І. Франка.
3. Трагедія ідеї українського державотворення Івана Франка.

Висновки

Список використаної літератури

Вступ

Про Івана Франко ми переважно говоримо як про видатного українського письменника, поета, перекладача, філософа, навіть економіста. До речі, на початку своєї публічної діяльності він був відомий саме як економіст, що досліджував проблеми, зв'язані зі скасуванням панщини і впровадженням капіталістичних відносин у селі. Зокрема, не тільки теоретично, але і на практиці намагався роз'яснити вчення Маркса-Енгельса про створення додаткової вартості, показуючи це на прикладі видобутку солі в Нагуєвичах, і т.п. Але окрім цього Іван Франко був завзятим політиком і творцем першої в Галичині партії європейського зразка, розробляв її програмні документи і досліджував процеси, що проходили в краї. Чимало ідей Франко надзвичайно актуальні сьогодні. Проблеми виникнення держави займають значне місце в творчості і житті Івана Франка. Питання державотворення та національної ідеї не є новими. Вони вивчалися багатьма крупними вченими України та зарубіжжя (такими як М. Грушевський, Д. Донцов, П. Куліш, В. Липинський, І. Лисяк-Рудницький, М. Бердяєв, М. Бубер, Л. Гумільов, І. Кант, М. Костомаров), однак підходи Івана Франка до цих питань заслуговують на окрему увагу.

1. І.Франко — як школа українського політичного життя

Письменник першим заснував у цих краях партію європейського зразка. Називалася вона "радикальна партія". Мала свій електорат, програму, і найважливіше (чого потім не мали інші партії) — у неї був механізм дій. Геніальність Франко полягала в тому, що, знаючи тодішню конституцію Австро-Угорщини, він знаходив у ній такі ходи, сентенції, що дозволяли висувати визначені питання і проблеми українського

характеру. Зокрема, це було питання самостійності України. Партія мала програму-мінімум і програму-максимум. Мінімум — створення Галицької автономної області, максимум — соборної України, яка б об'єднала всіх українців. Українці західного регіону були рішуче переконані, що є окремим народом і не мають нічого загального з українцями Великої України так само, як і з поляками. Називали себе "русинами", і Франко першим у 1893 році почав замість терміна "росіянин", "російська" уживати слово "українська", "український".

Тодішні держава і парламент визнавали радикальну партію. Вона брала участь у виборах, офіційно виставляла своїх кандидатів і прагнула створити парламентську фракцію. Вибори тоді проходили на двоступінчастій основі. Спочатку сіло вибирало представника, а потім він йшов голосувати за конкретного кандидата, на який одержував "рознарядку". Якби хоча б третина українських сіл вибрала кандидатів, що захищали українське питання, тобто тих, хто погоджувався з програмою радикальної партії Франка, то, відповідно, можна було б сміливо говорити про парламентську фракцію і піднімати питання про створення української автономної області. Але вже в ті часи суспільство хворіло на ті ж лиха, що і зараз. І тих, хто голосував, і тих, хто висувався в депутати, перекупували за "ковбасу". З'явилося навіть таке поняття, як "хрум". "Хрум" був сильніший високих політичних ідей. Тому тричі (стільки разів радикальна партія брала участь у виборах в австрійський парламент) її кандидати, у тому числі й Іван Франко, фактично програвали на виборах. Не більш трьох-п'яти депутатів від партії були присутні в парламенті. Франко так ніколи і не став депутатом австрійського парламенту.

Радикальна партія нараховувала кілька тисяч членів, мала свої друковані органи, партійні осередки були майже в кожному селі. За вісьмох років свого існування вона провела біля двадцяти з'їздів, на яких приймалися програмні документи, обговорювалися передвиборна тактика, проекти різних законів. Чи були прийняті ці закони — це вже інше питання, принаймні на цьому напрямку партія поведився дуже активно. Але варто врахувати і те, що обрані від партії депутати, складаючись у парламенті, мали визначені привілеї. Влада і тоді вміла створити для них привабливе "корито", виховуючи бажання бути вождем, поводитирем народу, гетьманом, лідером, опікуном, керівником і т.п. (усього Франко нараховував біля тридцяти таких епітетів). До речі, він передбачав всі етапи розвитку партій: спочатку вона росте, потім у ній починає виділятися велику кількість лідерів, а незабаром вона, як правило, розлітається. Після чергових, третіх виборів і поразці на них радикальної партії в усьому обвинуватили Франко як її керівника і головного ідеолога. У 1898 році радикальна партія розпалася, утворивши відразу п'ять різних по орієнтації невеликих партій. Якийсь час пізніше Іван Франко разом з Михайлом Грушевським намагався створити націонал-демократичну партію, але потім зійшов з політичної арени назавжди. Він бачив за фасадом гасел, високих слів відверте фразерство, прагнення улаштувати свої особисті справи, то, що ми називаємо сьогодні "будувати Україну у власній кишені". Це усе було і тоді... І не бачити цього Франко не міг.

2. Проблеми української державності в творчості і житті І. Франка

Не дивлячись на те, що І.Франко фактично цілком зійшов з політичної арени, але його цікавили ідеї, і головне — ідея української державності, основні напрямки її розвитку (що потрібно зробити, щоб недержавна нація досягла своєї державності). На превеликий жаль його теоретичні розробки мало неоціненні. Ми їх постійно відсували на другий план, розтикали по куточках, ніколи не розуміли і не хотіли зрозуміти. Франко якось завжди залишався в полону дрібнобуржуазної моралі, ідеології і ніколи не виростав, у нашому розумінні, вище. Зараз, наприклад, ми не згадуємо, що він був натхненником січових стрільців, що вважали Франка своїм батьком. Це — унікальний випадок у людській цивілізації, коли ще не було держави, а вже створювалася армія для її захисту. В історії нічого подібного немає.

В контексті виникнення "людського суспільства" Іван Франко розглядає природне право і суспільний договір.

Згідно Івана Франка, необхідність держави зумовлена об'єднанням окремих частин для загальної цілі, уряди підтримують суспільну солідарність, заважаючи окремим силам розірвати суспільне ціле.

Значне місце приділяє Іван Франко концепції держави, намагається аналізувати і саме виникнення і розвиток держави, прослідковує степені її становлення від створення общин, общинних утворень до утворення самої держави.

Розкриваючи в 70-х роках 19 ст. революційних перехід від капіталістичних відносин до соціалістичних Іван Франко відмічає, що "велика, всесвітня революція поступово рознесе сучасний порядок і побудує новий". Під "всесвітньою революцією" Іван Франко розуміє не "всесвітній бунт бідних проти багатих", а "великий ряд таких культурних наукових і політичних факторів, які змінять всі тодішні поняття і основу і цілий розвиток якогось народу, повернуть на зовсім іншу дорогу".

Розкриваючи зміст "народної держави", Іван Франко відмічає, що по такій програмі свідомі і організовані робітники парламентським шляхом зможуть вдосконалити і покращити сучасну державу, що існувало на пануванні одних і гнобленні інших. Однак пройшов якийсь час, і Іван Франко критичніше почав ставитися до ідеї "народної держави". Пізніше він писав: "Поперед усього та всеможна сила держави налягла би страшенним тягарем на життя кожного поодинокого чоловіка. Власна воля і власна думка кожного чоловіка мусила би щезнути, занидіти, бо ану ж держава признає її шкідливою, непотрібною. Виховання, маючи на меті виховувати не свободних людей, але лише позиточних членів держави, зробилось би мертвою духовною муштрою, казенною. Люди виростили б і жили би в такій залежності, під таким доглядом держави, про який тепер у найабсолютніших поліційних державах нема й мови. Народна держава стала би величезною народною тюрмою.

А хто держав би в руках керму цієї держави ?.. у всякім разі ці люди мали б у своїх руках таку величезну владу над життям і долею мільйонів, якої ніколи не мали найбільші деспоти".

Для такого мислителя, як Іван Франко проблема національного поставала в

особливому світлі, оскільки ключовим в кінцевому результаті тривалих пошуків систем і поглядів виявилось поєднання ідеї національного визволення з соціальним, винайдення балансу між першим і другим. Зауважимо, що протягом тривалого часу у суспільно-філософських поглядах Каменяра для національного не відводилось якогось значного місця, а пріоритет, як данина популярному тоді соціалізму, беззастережно віддавався економічному і соціальному. "Я переконаний, що економічний стан народу — се головна підстава цілого його життя, розвою, поступу" — писав Франко в одному з ранніх листів. Та в процесі своєї ідеологічно-світоглядної еволюції та політичної діяльності він прийшов до розуміння неможливості вирішення українського питання лише з позицій розв'язання соціально-економічних проблем. Відбувся, висловлюючись словами Оксани Забужко, крах роками тліючої у свідомості Франка ілюзії щодо пріоритету загальнолюдського, соціально-економічного над національним. До цих висновків привів мислителя і сам характер у переважній своїй масі селянського середовища галицьких українців (90 % населення), в якому суспільна диференціація ще не набула глибоких форм, щоб відтіснити усвідомлення потреби передусім національного звільнення. Останні десятиліття XIX ст. переконливо свідчили про це: постійна потреба консолідації суспільних сил не залишала іншої альтернативи, окрім смерті — смерті асимілятивної. Відхід від першості національного був світоглядним вибором зради (і навіть духовного самознищення).

Саме знехтуванням національним фактором певною частиною українських сил Франко пояснює і їх кінцеву "зневіру та апатію" і пропагує потребу витворити з "...етнічної маси українського народу українську націю, суспільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя" — як величезну дійову задачу. Ідея важливості незалежності та окремішності "національного", відпорного (за Франком) до асиміляційної роботи польського чи російського національного чинника, вибудовувалась в ідею самостійності цілої нації, і як логічна закономірність — національної державності. Для Франка, вже зрілого мислителя, "національний ідеал, продуманий до крайніх консеквенцій", набував першочергового значення: бо лише ідеал національної самостійності, перебираючи ще собі на озброєння західноєвропейські ідеали соціальної рівності і політичної волі, "один тільки може дати їм поле для повного розвою", і витворити з "обдертої юрби" сучасний європейський народ — націю, з власною національною гідністю, культурою і державою — де нація (за Гегелем) може виправдати своє існування в історії в колі інших народів.

Таким чином Франкове розуміння національного сформувалося у процесі вибору між національним і соціальним, бо епоха, в якій він жив, була епохою імпульсивного "маятника" з протилежними національно-духовними і матеріалістично-інтернаціональними помислами. В кінцевому підсумку сталося повернення Франка до національного через соціальне та інтернаціональне, з прагненням піднести українську національну ідею до європейських стандартів "національного", із можливим бажанням закріплення її в суспільній свідомості західних українців.

Звертаючись до механізму формування національної ідеї, Франко вказував на

провідну роль української еліти як виконавця такого завдання. Наступні слова І. Франка написано як би спеціально для нашого часу: "Перед українською інтелігенцією відкривається тепер ... величезна дійова задача — витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного і політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй... та при тім поданий на присвоювання собі в як найширшій мірі і в якнайшвидшим темпі загальнолюдських культурних набутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна, хоч і як сильна держава, не може відбутися".

3. Трагедія ідеї українського державотворення Івана Франка

Потрібно багато зусиль, щоб, як колись казав Іван Франко, "з мужиків зробити народ".

Франко розумів, що, з одного боку, повинна вирости свідомість народу. Але як же вона виросте в бідного, голодного, обдертого люду? І в цьому він бачив зачароване коло, хоча розумів, що історія розвивається за своїм законами. У цьому плані залишався оптимістом, вважаючи, що народ з такими даними, такою історією і традиціями чогось коштує, незважаючи на всі його недоліки.

Іван Франко добре знав людей, відчував і розумів, що в той історичний момент український народ мав потребу в лідері типу Івана Вишенського: народного мученика, голодного, босого, приниженого...

Ідеєю самостійності Галичини в ті часи не дуже і переймалися. На зламуванні сторіччя, у 1898—1900 роках Микола Міхновський, тоді харківський адвокат, також, уже на новому етапі, початків проголошувати гасла соборності і нової української державності. Він безпосередньо вважав себе учнем Івана Франка. Здавалося, його ідеї, особливо в Галичині, де вже була сформована відповідна традиція, повинні були знайти підтримку і розвиток. Але сталося неймовірне. Саме галичани почали рішуче виступати проти цієї ідеї. Занадто добре і солодко жилося їм в Галичині під рукою австрійського кесаря, що завжди вмів знаходити мову з українськими і польськими колами, тримати державу в цілісності. У такій ситуації було дуже важко досягти могутнього прориву і прогресу. Крім того, простим українцям не на що було нарікати. В умовах Австро-Угорщини вони задовольняли свої найважливіші потреби, у тому числі і культурні: мали свою пресу, гімназії, волю релігії, навіть національний театр. І, відповідно, їм було затишно. Засоби масової інформації, що згодом прославилися своїми радикальними націоналістичними поглядами, тоді говорили і писали інше: навіщо взагалі ставити на порядок денний питання державності? Воно не вчасне, "батька" Йосифа це може образити. А крім того, така боротьба вимагає жертви. Будуть в'язниці, репресії. Одним словом, краще так, як є.

Хоча молодь Галичини не погоджувалася з таким твердженням. Виникла дискусія, зав'язався конфлікт між старим народництвом і молодією революційною генерацією, що постійно була з Франком і більше сприймала його ідеї. Молоді люди звернулися до письменника за порадою, і тоді він виступив зі статтею "Поза межами можливого". Ідея самостійності України в 1900 році здавалася українцям вихідної за границі можливого...

І тільки через 19 років вона одержала свій розвиток.

Володимир Антонович у ті часи писав: "Трагічна розв'язка історії України викликана тим, що український народ ніколи не міг виробити ані ґрунтовної цивілізації, ані власної дисципліни, бо ті, що ставали на чолі його та бралися піклуватися народною долею, малі в собі вельми недостатній запас культури".

Що стосується Франка, то в нього є речі, що нещадно експлуатувалися різними партіями, об'єднаннями, орієнтаціями. Кожний у ньому щось знаходив, витягував і цитував. Незважаючи на те, що Франко розумів і знав свій народ, його долю, він говорив, що "для українського народу українська державність наповнена сутністю ніщо..." Українському селянину все рівно, як умирати від голоду: від рук свого пана чи чужого. Йому абсолютно все рівно, хто з його буде "шкуру дерти" і податок знімати.

Висновки

Як бачимо, політичні погляди Івана Франка на українську державність були суперечливими і своєрідними. Навіть сьогодні багато ідей Івана Яковича звучать свіжо і потребують поглибленого вивчення і аналізу.

Гадаю, що дане невеличке дослідження показало наскільки цікавою особистістю був Іван Франко як політик, як ідеолог української державності. І його суспільно-політична спадщина доводить, що доля української держави – складна, трагічна, часто непрогнозована.

Використана література:

1. Безбородний Є. Великий українець : [До 40-річчя І. Франка] // Освіта. — 1996 — 21 серп. (№43-44) — С. 15.
2. "... гріє всю Україну, а світить далеко дальше": Іван Франко і світова література // Всесвіт. л-ра. — 1996 — №8 — С. 53-54.
3. Маланюк Є. Франко як явище інтелекту // Укр. мова та л-ра. — 1996 — №2 — С. 1-2.
4. Терлецький О. Спомини і матеріали д-ра І. Франка // ЗНТШ. — Львів, 1902. — Т. 50. — Кн. 4. — С. 22.
5. Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням // Історичні есе. — К., 1994. — Т. 1. — С. 431.
6. Іван Франко у спогадах сучасників. — К., 1956. — С. 131.
7. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період. — К., 1993. — С. 88-89.
8. Астаф'єв А. Трансформація суспільно-політичних поглядів Івана Франка // Молода нація. — 1996. — № 4. — С. 17.